

Utbildningsutskottets betänkande

1983/84: 18

om anslag till grundskolor samt särskilda åtgärder på skolområdet
(prop. 1983/84: 100)

ÄTTONDE HUVUDTITELN

I detta betänkande behandlas förslag som regeringen förelagt riksdagen i proposition 1983/84: 100 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under avsnittet För skolväsendet gemensamma frågor, punkt B 9 (s. 79–82) och avsnittet Det obligatoriska skolväsendet m.m., punkt B 11 (s. 83–94) jämte motioner.

Propositionen

Regeringen har i proposition 1983/84: 100 bilaga 10, föreslagit riksdagen att

dels under punkt B 9 (s. 79–82)

1. godkänna vad som i propositionen förordats om tidpunkt för beräkning av elevantal vid fördelning av medel.
2. till Särskilda åtgärder på skolområdet för budgetåret 1984/85 anvisa ett anslag av 230 911 000 kr.,

dels under punkt B 11 (s. 83–94)

1. godkänna vad som i propositionen förordats om att inte genomföra viss beslutad ökning av antalet veckotimmar för basresurserna,
2. godkänna vad som i propositionen förordats om särskilt tillrättalagd undervisning för elever med rörelsehinder i särskild undervisningsgrupp,
3. godkänna vad som i propositionen förordats om bidrag till lokal skolutveckling,
4. godkänna vad som i propositionen förordats om dataundervisning på grundskolans högstadium,
5. godkänna de grunder för ett särskilt bidrag till kostnader för anskaffning av datorutrustning m. m. för grundskolans högstadium som i propositionen förordats,
6. till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 12 890 000 000 kr.

Motionerna

1983/84: 733 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till socialförsäkringsutskottet remitterade motionen 1983/84: 730 – yrkas

1. att riksdagen som sin mening uttalar att begreppet hemspråksundervisning bör bytas ut mot modersmålsundervisning, varvid även innehållet i undervisningen skall utvidgas till att omfatta en bred och inträngande undervisning i modersmålets kultur och historia.

2. att riksdagen beslutar att bidrag till kostnader för undervisning i hemspråk och för studiehandledning på hemspråk skall utgå med 1,5 lärarveckotimmar per deltagande elev.

3. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändrade bestämmelser för hemspråksundervisning för invandrarbarn med syfte

a) att modersmålsundervisning görs obligatorisk och ges samma ställning som övriga obligatoriska ämnen i grundskolan,

b) att, även då hemspråksundervisningsgrupp omfattande fyra elever ej kan ordnas, varje elev skall garanteras minst fem veckotimmar hemspråksundervisning och att statsbidrag skall utgå enligt detta,

4. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändring av regler och riktlinjer för undervisningsväsendet beträffande skolans roll i kampen mot rasismen i enlighet med innehållet i motionen.

5. att riksdagen som sin mening uttalar att invandrarbarnen i största möjliga utsträckning bör beredas möjlighet till undervisning i enspråkig grupp.

1983/84: 799 av Sivert Carlsson (c) och Agne Hansson (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att upphäva sitt tidigare fattade beslut om godkännande av regeringens förslag om minskning av statsbidraget till vikarier på grundskolan,

2. att riksdagen beslutar begära att regeringen i tilläggsbudget återkommer med förslag till åtgärder för att återställa statsbidraget för anställande av vikarier för lärare på grundskolan.

1983/84: 806 av Marianne Karlsson (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att de kristna friskolorna Stefanskolan, Magdalenaskolan, Annaskolan och Kristinaskolan skall erhålla statsbidrag för läsåret 1984/85.

1983/84: 812 av Karin Söder och Ulla Tillander (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag som möjliggör för kommunerna att ta initiativ till försöksverksamhet med sänkt skolpliktsålder.

1983/84: 988 av Ulla Ekelund (c) och Martin Olsson (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en skyndsam utvärdering av effekterna av 1983 års besparingsbeslut gällande verksamheten med praktisk arbetslivsorientering samt förslag till erforderliga förändringar av bestämmelserna.

1983/84: 992 av Linnea Hörlén (fp) vari yrkas att riksdagen bemyndigar regeringen att medge kommun att använda högst tre av nuvarande fem veckotimmar för fria aktiviteter på grundskolans högstadium till ökad undervisning i svenska.

1983/84: 993 av Marie-Ann Johansson (vpk) och Björn Samuelson (vpk) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas

1. att riksdagen beslutar att med ändring i proposition 1983/84: 100 under Bidrag till driften av grundskolor m. m. anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 10 000 000 kr. sänkt belopp avseende bidrag till datorutrustning m. m.

1983/84: 1243 av Kerstin Göthberg m. fl. (c) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om resurser för särskilda åtgärder i ett kommande statsbidragssystem.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om ett nytt statsbidragssystem och om den fortsatta beredningen av denna fråga.

6. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till en garantiregel för mindre skolenheter.

7. att riksdagen beslutar om att införa elevmedeltal per basresurs och län för hela grundskolan i enlighet med skolöverstyrelsens förslag.

8. att riksdagen beslutar att den därvid uppkomna besparingen, ca 15 milj. kr., används till ett garantibidrag till mindre skolenheter.

9. att riksdagen beslutar att tillföra anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. (förstärkningsresursen) 95,6 milj. kr. för att ge kommunerna större möjligheter att anställa vikarier i grundskolan.

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om en översyn av regelsystemet för hemspråksundervisning.

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om fördelning av skolledarresurser.

12. att riksdagen beslutar att avskaffa statsbidraget till samlad skoldag och i samband därmed alla centrala bestämmelser som reglerar detta bidrag.

1983/84: 1249 av Börje Nilsson och Ingvar Björk (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att skollagstiftningen kompletteras med bestämmelser för hemkommunerna att ansvara för handikappades gymnasieutbildning och praktiska åtgärder i samband därmed.

1983/84: 1259 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolstart från sex års ålder.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förändring av de fria aktiviteterna till timplanebunden verksamhet.

3. att riksdagen under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m.

anvisar ytterligare 5 000 000 kr., att användas för att främja bevarandet av små skolor enligt vad som angivits i motionen.

4. att riksdagen beslutar avslå propositionens förslag att upphöra med prövning av fristående skolors rätt till statsbidrag medan utvärdering pågår,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen angivits om krav på jämställdhet vid utformning av högstadiets tillvalskurser,

23. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att riksdagsbeslutet år 1982 om bidrag till fristående skolor inte får inskränkas genom administrativa åtgärder.

1983/84: 1699 av Birger Hagård m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande undantagen från en kommuns skyldighet att erbjuda hemspråksundervisning.

1983/84: 1712 av Larz Johansson (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att resurser för B-språk fr. o. m. läsåret 1984/85 skall beräknas utifrån det faktiska uttaget vid resp. högstadieskola läsåret 1981/82.

1983/84: 1751 av Per Unckel m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om prövning av fristående skolor.

1983/84: 1752 av Per Unckel m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen uttalar sig för att statligt stöd till skolornas datorinköp inte skall förknippas med villkor som direkt eller indirekt verkar konkurrenshämmande.

1983/84: 1754 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas

1. att riksdagen under Bidrag till driften av grundskolor m. m. beslutar anvisa ytterligare 485 000 000 kr.

1983/84: 2016 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag rörande generellt sänkt skolstartsålder till sex år i enlighet med vad som i motionen anförts.

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en gradvis introduktion av en lägre skolstartsålder i enlighet med vad som i motionen anförts.

5. att riksdagen hos regeringen begär ett samlat åtgärds paket för att förstärka svenskämnets ställning i skolan i enlighet med vad som i motionen anförts.

7. att riksdagen hos regeringen hemställer om nya regler för hemspråksutbildningen i enlighet med vad som i motionen anförts.

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående datautbildning.

12. att riksdagen beslutar upphäva läroplanens för grundskolan (Lgr 80)

föreskrift om att tillvalskurser på högstadiet inte får organiseras så att de riskerar att få en ensidig könssammansättning.

1983/84: 2097 av Per Unckel m. fl. (m) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

5. att riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag att till Särskilda åtgärder på skolområdet för budgetåret 1984/85 anvisa ett anslag av 230 911 000 kr.,

6. att riksdagen beslutar att inrätta ett nytt anslag Bidrag till handikappade med särskilda behov inom skolväsendet och att till detta för budgetåret 1984/85 anvisa ett anslag av 100 000 000 kr. samt att hos regeringen begära förslag till bidragsregler för anslaget,

7. att riksdagen beslutar att inrätta ett nytt anslag Extra bidrag till studie- och yrkesorientering och att till detta för budgetåret 1984/85 anvisa ett anslag av 5 211 000 kr. samt att hos regeringen begära förslag till bidragsregler för anslaget,

8. att riksdagen beslutar att fria aktiviteter under den samlade skoldagen skall finansieras inom ramen för förstärkningsresursen,

9. att riksdagen beslutar att avskaffa den särskilda anslagsposten för bidrag till icke timplanebunden verksamhet under den samlade skoldagen,

10. att riksdagen beslutar att avskaffa den särskilda anslagsposten för bidrag till lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet,

11. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till nya regler för rätten till hemspråksundervisning på grundskolan i enlighet med vad som i motionen anförts,

12. att riksdagen beslutar att tillföra den särskilda anslagsposten för förstärkningsresursen 45 513 000 kr.,

13. att riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag om att inte genomföra vissa beslut om ökning av antalet veckotimmar för basresurserna,

14. att riksdagen beslutar att till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 12 821 000 000 kr.

1983/84: 2292 av Sivert Carlsson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande överföring av medel för fasta lärarvikarietjänster.

1983/84: 2306 av Hans Nyhage (m) och Ove Eriksson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att de kristna fristående skolor som uppfyller de av riksdagen fastställda kriterierna för statsbidrag också av regeringen skall tillerkännas sådana.

1983/84: 2325 av Ulla Tillander (c) och Anna Wohlin-Andersson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om prövning av fristående skolors rätt till statsbidrag även under den tid utvärdering pågår.

1983/84: 2513 av Rune Gustavsson m. fl. (c) vari — med hänvisning till vad som anförts i den till socialutskottet remitterade motionen 1983/84: 2512 — såvitt nu är i fråga — yrkas

2. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts om handikappades utbildningsmöjligheter efter den obligatoriska skolan.

1983/84: 2534 av Karin Andersson m. fl. (c) vari — med hänvisning till vad som anförts i den till socialförsäkringsutskottet remitterade motionen 1983/84: 2531 — såvitt nu är i fråga yrkas

1. att riksdagen beslutar begära att regeringen ger SÖ i uppdrag att initiera försöksverksamhet med frivillig hemspråksundervisning utanför ordinarie skoltid på det sätt som anges i motionen,

2. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna att försöksverksamhet med särskild grundskoleenhet där undervisningen bedrivs på invandrarspråk, i första hand finska, anordnas inom det svenska grundskoleväsendet i en eller flera kommuner.

Utskottet

Utskottet behandlar i detta betänkande dels förslag som regeringen lagt fram under punkterna Särskilda åtgärder på skolområdet och Bidrag till driften av grundskolor m. m., dels motioner väckta under allmänna motionstiden år 1984.

Statsbidragssystemet

Det nuvarande statsbidragssystemet för grundskolan har tillämpats sedan budgetåret 1978/79 (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367 och prop. 1977/78: 85, UbU 1977/78: 21, rskr 1977/78: 260). Utskottet gav senast vid föregående riksmöte en kort redogörelse för detta statsbidrags uppbyggnad (UbU 1982/83: 20 s. 4–5). I inledningsavsnittet till årets utbildningshuvudtitel (s. 53–55) i budgetpropositionen redovisar föredragande statsrådet att skolöverstyrelsen (SÖ) fått i uppdrag att se över statsbidragssystemet för grundskolan för att ytterligare förenkla och schablonisera det. Uppdraget skall redovisas senast den 1 oktober 1984.

I motion 1983/84: 1243 (yrkande 5) hemställs att riksdagen skall ge regeringen till känna att det fortsatta arbetet med statsbidragssystemet bör överlåtas till en parlamentariskt sammansatt grupp. Motionärerna anser att det arbete som redan pågår inom SÖ ligger väl i linje med deras syn på hur ett elevrelaterat statsbidragssystem bör vara utformat. De vill dock poängtera behovet av särskilda åtgärder, t. ex. en särskild garantiregel för att slå vakt om de mindre skolenheterna. Motionärerna anser också att det är angeläget att kommande förslag om ett nytt statsbidragssystem samordnas med det arbete som pågår med att reformera den kommunala skattcutjäm-

ningen. Enligt motionen (yrkande 11) bör det fortsatta beredningsarbetet i vad gäller skolledarresurserna inriktas på en fördelning i proportion till det totala antalet lärarveckotimmar.

Enligt utskottets mening är det – som föredragande statsrådet anför – nödvändigt att beakta skolområdets särskilda förutsättningar vid sådana översyner som syftar till effektivisering och decentralisering. Uppställda mål, som uttrycker att hela landet skall ha en likvärdig utbildning, måste bibehållas. Resursfördelningen skall vara behovsinriktad. En utgångspunkt skall vara att det också i ett nytt system så långt det är möjligt skall tas hänsyn till den faktiska skolstrukturen i en kommun. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att det redan i nuvarande statsbidragssystem tas hänsyn även till glesbygdskommuners behov av en god skolservice (prop. 1973: 77, UbU 1973: 29, rskr 1973: 243 och prop. 1981/82: 157, UbU 1981/82: 36, rskr 1981/82: 445). Utskottet anser att riksdagen inte bör göra något uttalande som föregriper översynen av statsbidragssystemet varför motion 1983/84: 1243 yrkande 5 i denna del bör avslås av riksdagen.

Utskottet anser inte att den av SÖ påbörjade översynen skall tas över av en parlamentariskt sammansatt utredningskommitté. Utskottet utgår från att de kommande förslagen om statsbidragssystem för grundskolan kommer att remissbehandlas i vanlig ordning. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84: 1243 yrkande 5 i denna del.

Utskottet vill slutligen erinra om att skolledarresurserna i dag står i proportion inte bara till antalet basresurser utan även till omfattningen av stödundervisning i svenska, hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråk. Även principerna för fördelning av resurser för skolledare ses f. n. över av SÖ. Mot denna bakgrund bör riksdagen inte nu göra något uttalande om en ändrad beräkningsgrund. Utskottet föreslår att riksdagen avslår även yrkande 11 i motion 1983/84: 1243.

Praktisk arbetslivsorientering

Riksdagen beslöt vid riksmötet 1982/83 om en nettobesparing på 128 milj. kr. genom att lärarlöner i princip inte utbetalas under den tid då praktisk arbetslivsorientering anordnas på grundskolans högstadium (prop. 1982/83: 100, UbU 1982/83: 20 s. 8–9, rskr 1982/83: 253). Av den totala besparingen 148 milj. kr. återförs dock 20 milj. kr. till kommunerna som ersättning till lärare eller annan skolpersonal som besöker eleverna på deras arbetsplats. I årets budgetproposition har beräkningarna av basresursbeloppen grundats bl. a. på detta beslut.

Riksdagen bör enligt motion 1983/84: 1754 (yrkande 1 delvis) anvisa 128 milj. kr. under grundskoleanslaget för budgetåret 1984/85 för att göra det möjligt att dela klasserna så att ena hälften följer ordinarie undervisning medan den andra har praktisk arbetslivsorientering och tvärtom.

En skyndsam utvärdering av effekterna av riksdagens besparingsbeslut beträffande den praktiska arbetslivsorienteringen begärs i motion 1983/

84:988. Utvärderingen skall gälla både frågan om hur stor besparingen verkligen blivit och frågan om hur riksdagsbeslutet påverkar lärarnas och elevernas situation. Riksdagen bör också begära att regeringen lägger fram förslag om de ändringar av bestämmelserna som utvärderingen kan leda till.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i den del som avser återföring av den föregående år beslutade besparingen om 128 milj. kr.

Utskottet förutsätter att SÖ följer utvecklingen när det gäller den praktiska arbetslivsorienteringen på grundskolans högstadium och vidtar de åtgärder som bedöms nödvändiga utan att riksdagen särskilt begär detta. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 1983/84: 988.

Resurser för tillval i årskurs 9

I samband med beslutet om läroplanen för grundskolan godkände riksdagen att veckotimantalet i basresurserna skulle öka för att göra ett ytterligare tillvalsämne per högstadieskola möjligt. Detta skulle genomföras successivt genom att basresurserna per skolenhet utökades med fyra veckotimmar i årskurs 7 fr. o. m. redovisningsåret 1982/83, med tre veckotimmar i årskurs 8 fr. o. m. 1983/84 och med fyra veckotimmar i årskurs 9 fr. o. m. 1984/85 (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422).

För att få ekonomiskt utrymme för andra reformer föreslår nu föredragande statsrådet i budgetpropositionen att denna ökning av veckotimantalet i årskurs nio fr. o. m. 1984/85 inte skall genomföras. Besparingen beräknas till 28,9 milj. kr.

Enligt motion 1983/84: 2097 (yrkande 13) bör riksdagen avslå förslaget. Motionärerna tillmäter tillvalet stor betydelse för elevernas kunskaps- och färdighetsträning och anser även att tillvalsmöjligheterna gradvis bör ökas. I motionen (yrkande 14) yrkas att riksdagen skall anvisa de 28,9 milj. kr. som behövs för att genomföra riksdagens beslut från år 1979.

Utskottet anser att riksdagen med hänsyn till behovet att minska statens utgifter bör godkänna att den tidigare beslutade ökningen av veckotimantalet i basresurserna för tillval i årskurs 9 budgetåret 1984/85 inte genomförs. Riksdagen bör således avslå yrkande 13 i motion 1983/84: 2097.

Resurser för B-språk

Alternativkurserna i s. k. B-språk, dvs. tyska och franska som nybörjarspråk i grundskolan, avskaffades i samband med att den nya läroplanen för grundskolan infördes fr. o. m. läsåret 1980/81. I samband med detta beslut uttalade riksdagen att B-språken, även sedan alternativkurserna upphört, måste garanteras lika stora resurser som tidigare. De skulle därför tillföras samma resurser som tillkom ämnena läsåret 1981/82 vid den då genomsnittliga valfrekvensen vid högstadier med olika antal paralleller (UbU 1978/79: 45 s. 31–33, rskr 1978/79: 422). Föreskrifter om hur detta skall göras finns i SÖ-FS 1982: 25.

Enligt motion 1983/84: 1712 bör riksdagen besluta att resurser för B-språk fr. o. m. läsåret 1984/85 skall beräknas utifrån det faktiska uttaget vid resp. högstadieskola läsåret 1981/82 oavsett hur stora eller små resurser som då avsattes för B-språk vid skolan.

Enligt vad utskottet inhämtat gör SÖ f.n. en undersökning av hur bestämmelserna om resurser för B-språk utfallit. Resultatet av undersökningen kan förväntas bli redovisat när SÖ överlämnar sina förslag till nytt statsbidragssystem. Utskottet finner mot denna bakgrund ingen anledning för riksdagen att göra något uttalande med anledning av motion 1983/84: 1712, som bör avslås.

Den samlade skoldagen

Budgetåret 1983/84 beräknas omkring 37% av eleverna i grundskolan omfattas av den samlade skoldagen. Kostnaden för det särskilda bidraget till icke timplanebunden verksamhet under den samlade skoldagen beräknas i budgetpropositionen till 29,7 milj. kr. under innevarande redovisningsår. Med förskott för budgetåret 1984/85 och slutreglering för 1983/84 blir medelsbehovet nästa budgetår 32,1 milj. kr.

Det särskilda bidraget till icke timplanebunden verksamhet under den samlade skoldagen samt bestämmelser som reglerar detta bidrag bör enligt motionerna 1983/84: 1243 (yrkande 12) och 1983/84: 2097 (yrkandena 8 och 9) avskaffas. Kommunerna skall själva få bestämma om verksamheten skall anordnas. Enligt motion 1983/84: 1243 bör 30 milj. kr. föras över till förstärkningsresursen när det särskilda bidraget avskaffas för att användas till kostnader för lärarvikarier.

Enligt motion 1983/84: 1259 (yrkande 3 i denna del) utnyttjas inte bidraget till den samlade skoldagen till fullo. Därför föreslås att bidraget skall minskas med 5 milj. kr. nästa budgetår. Medlen skall i stället användas för att främja bibehållandet av mindre skolor.

Riksdagen uttalade så sent som vid föregående riksmöte att de fria aktiviteterna är ett viktigt inslag under den samlade skoldagen och att bidraget knutet till dessa aktiviteter bör finnas kvar (UbU 1982/83: 20 s. 15–16). Utskottet finner ingen anledning för riksdagen att inta en annan ståndpunkt i år när det gäller bidrag till den samlade skoldagen, varför riksdagen bör avslå motionerna 1983/84: 1243 yrkande 12, 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del och 1983/84: 2097 yrkandena 8 och 9.

Bidrag till mindre skolenheter

Utskottet har i avsnittet om översyn av grundskolans statsbidragssystem hänvisat till att riksdagen år 1973 beslöt om bestämmelser om skolväsendets organisation i glesbygd och år 1982 om en flexibel skolplanering med bl. a. högstadieskolor med mindre än tre paralleller och om filialskolor (prop. 1973: 77, UbU 1973: 29, rskr 1973: 243 och prop. 1981/82: 157, UbU 1981/82: 36, rskr 1981/82: 445).

En garantiregel bör enligt motion 1983/84: 1243 (yrkande 6) skapas för mindre skolenheter redan innan ett nytt statsbidragssystem införs. En sådan regel skall medge undantag från gällande statsbidragsbestämmelser om basresurser då en liten skola har en sådan betydelse för orten eller den omgivande bygden att nedläggning innebär en allvarlig försämring av samhällsservicen. Ett särskilt garantibidrag om 15 milj. kr. bör enligt motionen (yrkande 8) anvisas för budgetåret 1984/85. Medel till detta garantibidrag bör skapas genom att bestämmelser om vissa elevmedeltal per basresurs och län införs för hela grundskolan nästa budgetår (yrkande 7).

Även i motion 1983/84: 1259 (yrkande 3) föreslås att medel skall anvisas för att främja bevarandet av små skolor. Motionärerna anser – som utskottet redan redovisat – att bidraget till samlad skoldag inte utnyttjas fullt ut och att 5 milj. kr. därför kan föras över från detta bidrag till ett särskilt bidrag till små skolor.

Utskottet erinrar först om att utskottet i sitt betänkande UbU 1981/82: 36 (s. 4–5), i likhet med föredragande statsrådet i proposition 1981/82: 157, anförde att praxis får anses vara mycket generös när det gäller det minsta antalet elever för en skolenhet med låg- och/eller mellanstadium. I glesbygd räcker ofta något eller några tiotal elever. Inte heller i tätort sätts kravet i många fall särskilt högt.

I SÖ:s föreskrifter och anvisningar för beräkning av basresurser i grundskolan (SÖ-FS 1979:50) sägs, angående indragning och bevarande av skolenheter, bl. a. att pedagogiska synpunkter i mer begränsad mening noga bör vägas mot de praktiska och andra olägenheter för barnen och deras föräldrar som uppstår när avstånden till närmast belägna skolenhet är stora. En mindre pedagogisk olägenhet bör få stå tillbaka för förmånen för föräldrarna att få behålla sina barn i en mera närbelägen skola.

Utskottet vill med anledning av de nu aktuella motionsyrkandena framhålla att de minskande elevkullarna under de kommande åren kommer att ställa mycket stora krav på de ansvariga skolmyndigheternas långsiktiga planering. Underlag för en sådan planering tas f. n. också fram inom bl. a. utbildningsdepartementet i samarbete med SÖ samt inom Svenska kommunförbundet. Den kommande nedgången av antalet elever berör inte bara glesbygden utan även de tätbefolkade delarna av landet. Det är inte helt klart hur det i motion 1983/84: 1243 föreslagna kravet på ett visst elevmedeltal per basresurs och län skulle kunna påverka skolenheter utanför den rena glesbygden. En effekt av ett sådant krav i syfte att frigöra resurser för stöd till glesbygdsskolor skulle kunna vara att mindre skolenheter i andra delar av riket skulle få läggas ner för att bekosta bidraget. I avvaktan på resultaten av översynen av grundskolans statsbidragssystem och pågående undersökningar av effekterna av det vikande elevunderlaget i olika delar av landet bör inte några nya bidrag av den typ som föreslås i motionerna införas. Riksdagen bör således avslå motion 1983/84: 1243 yrkandena 6, 7 och 8 samt 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del.

Resurser för lärarvikarier m. m.

Tilläggsbidraget inom statsbidragssystemet för grundskolan utgår i huvudsak till kostnader för vissa lärarvikarier. Tilläggsbidraget utgår med en viss procentsats på bidragen till basresurser och förstärkningsresurs grundad på statistiska uppgifter om kommunernas statsbidragsberättigade vikariekostnader. Vid riksmötet 1981/82 beslöt riksdagen att skolförordningen skulle ändras så att vikarier i grundskolan inte skall behöva anställas under de två första dagarna av en lärares tjänstledighet (prop. 1981/82: 100 s. 211–212 och 268–269, UbU 1981/82: 17 s. 14, rskr 1981/82: 232). Kostnaderna för vikarier under dessa två första ledighetsdagar beräknades till 104,4 milj. kr. Tilläggsbidraget minskades med denna summa och medlen fördes över till förstärkningsresursens undervisningsbundna del i syfte att ge skolstyrelserna och skolorna en personalresurs som är tillräckligt stor för att man skall kunna svara för undervisningen vid kortare ledigheter utan att sätta in korttidsvikarier. I anslagsframställningen för budgetåret 1983/84 har SÖ beräknat att överföringen från tilläggsbidraget till förstärkningsresursen borde ha varit 213 milj. kr. i stället för 104,4 milj. kr., dvs. ytterligare 108,6 milj. kr. borde ha förts över.

Innevarande riksmöte har riksdagen beslutat att den del av tilläggsbidraget som enligt SÖ borde föras till förstärkningsresursen, dvs. 108,6 milj. kr. plus kostnaderna för lönekostnadspålägg och bidrag till sociala avgifter, sammanlagt 161 milj. kr., inte skall föras över till förstärkningsresursen utan i stället sparas (prop. 1983/84: 40, bil. 6, UbU 1983/84: 7, rskr 1983/84: 91). Tilläggsbidraget skall därför minskas med 161 milj. kr. budgetåret 1984/85. Minskningen av statsbidraget uppskattades motsvara kostnaderna för vikarie under en av de två första frånvarodagarna för lärare. Medelsberäkningen i årets budgetproposition utgår från detta beslut.

Enligt motionerna 1983/84: 799 (yrkande 1) och 1983/84: 1754 (yrkande 1 i denna del) bör riksdagen upphäva sitt tidigare beslut om minskning av tilläggsbidraget med 161 milj. kr. I motion 1983/84: 1754 yrkas att riksdagen skall anvisa dessa medel i samband med behandlingen av budgetpropositionen. I motion 1983/84: 799 (yrkande 2) hemställs att riksdagen skall begära att regeringen återkommer med förslag om motsvarande medel på tilläggsbudget för budgetåret 1984/85. Även enligt motion 1983/84: 1243 (yrkande 9) bör kommunerna få större möjligheter att anställa vikarier. Motionärerna föreslår att riksdagen skall anvisa 95,6 milj. kr. för ändamålet och att dessa medel skall tillföras förstärkningsresursen.

Utskottet vill med anledning av motionsyrkandena anföra följande. Arbetet i grundskolan bygger på principerna om arbetsenheter och arbetslag och Lgr 80 är utformad under denna förutsättning. Hur vikariebehovet den första frånvarodagen för lärare skall tillgodoses får avgöras av den enskilda kommunen. Naturligast sker det inom ramen för arbetsenheten på så sätt att lärarna inom arbetsenheten tar på sig det gemensamma ansvaret för

cleverna i arbetsenheten och därigenom kan lösa tillfälliga problem som uppstår då någon i arbetslaget är frånvarande under kortare tid. Det är vidare numera ganska vanligt att skollärarna fullgör sin undervisningsskyldighet som vikarier. Ett flexibelt användande av befintliga resurser för undervisning kan också bidra till att minska behovet av korttidsvikarier och därmed också minska de negativa konsekvenserna av den föreslagna begränsningen av resurserna för korttidsvikarier. Även skolans övriga personal kan i vissa fall användas. Utskottet konstaterar att en skolstyrelse inte är förhindrad att besluta att vikarier också sätts in under den första dagen vid lärares frånvaro. Med hänvisning härtill och till vad som i övrigt redovisats föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1983/84: 799, 1983/84: 1243, yrkande 9 i denna del samt 1983/84: 1754, yrkande 1 i denna del.

Utöver tjänster för lärare som behövs för att uppehålla undervisningen får, enligt 15 kap. 8 § skolförordningen (1971:235) efter medgivande av länskolnämnden inrättas tjänster som lärarvikarie, s. k. fasta lärarvikarier. Sådana tjänster får tillsammans omfatta en tjänstgöring som motsvarar högst tre procent av den undervisning som skall förekomma enligt timplaner och andra föreskrifter med vissa angivna undantag. I anslagsframställningen för budgetåret 1984/85 har SÖ föreslagit att medel motsvarande kostnaderna för den maximalt tillåtna omfattningen av fasta lärarvikarietjänster, 194,4 milj. kr., bör föras från tilläggsbidraget till förstärkningsresursens undervisningsbundna del.

I budgetpropositionen biträds inte SÖ:s förslag. Föredragande statsrådet anser att det skulle inskränka kommunernas frihet att välja mellan att inrätta fasta tjänster för lärarvikarier och att anlita korttidsvikarier.

Riksdagen bör enligt motion 1983/84: 2292 ge regeringen till känna att medel för fasta lärarvikarier skall föras över från tilläggsbidraget till förstärkningsresursen i enlighet med SÖ:s förslag. Motionärerna anser att kommunerna på detta sätt själva bör få besluta om inrättande av fasta tjänster för lärarvikarier utan att behöva begära länskolnämndens medgivande.

Skolförordningens bestämmelser om fasta lärarvikarier kom till före det nya statsbidragssystemet. Utskottet anser att riksdagen inte nu bör ta ställning till frågan om överföring av medel från tilläggsbidraget för fasta lärarvikarietjänster till förstärkningsresursen. Utskottet förutsätter emellertid att frågan om vem som skall bestämma om inrättande av fasta tjänster för lärarvikarier bereds i anslutning till det arbete som pågår med översyn av statsbidragssystemet. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84: 2292.

Hemspråksundervisningen m. m.

För hemspråksundervisning, studiehandledning på hemspråk och för stödundervisning i svenska beräknas ett medelsbehov av 498,4 milj. kr. nästa budgetår.

Föredragande statsrådet meddelar att remissbehandling pågår av språk- och kulturarvsutredningens betänkande (SOU 1983:57) Olika ursprung, Gemenskap i Sverige. Eventuella förändringar med anledning av utredningens förslag kan inte genomföras före läsåret 1985/86.

I ett antal motionsyrkanden föreslås ändrade regler och ändrat bidrag beträffande hemspråksundervisningen.

En precisering av reglerna för vilka som har rätt till hemspråksundervisning anses både i motion 1983/84:1243 (yrkande 10) och 1983/84:2097 (yrkande 11) kunna medföra en besparing. I motion 1983/84:1243 beräknas denna till 20 milj. kr. nästa budgetår. Enligt motion 1983/84:2097 bör dessutom rätten till hemspråksundervisning tas bort för högstadieelever och inskränkas för elever på låg- och mellanstadiet. Dessa ändringar av reglerna utvecklas närmare i motion 1983/84:2016 (yrkande 7). I denna motion begärs bl. a. att regeln om att hemspråket skall talas i hemmet måste tillämpas striktare. Vidare bör kretsen av språk som berättigar till hemspråksundervisning begränsas. Invandrarorganisationerna bör dessutom kunna ta över en del av hemspråksundervisningen. Flera klasser med annat huvudspråk än svenska borde kunna inrättas. Stöd skulle också kunna ges till fristående skolor med undervisning på modersmålet. Sammantaget beräknas förslagen i motionerna 1983/84:2016 och 1983/84:2097 medföra en besparing på 85 milj. kr. inom grundskolan.

Enligt motion 1983/84:733 (yrkande 1) skall hemspråksundervisningen kallas modersmålsundervisning och innefatta även den kultur och den historia där modersmålet hör hemma. Modersmålsundervisningen bör göras obligatorisk (yrkande 3 a). För undervisningen skall bidrag utgå med 1,5 lärarveckotimmar per deltagande elev (yrkande 2) och garanteras utgå för fem veckotimmar per elev även då antalet elever är färre än fyra (yrkande 3 b). Undervisningen av invandrarbarn bör i största möjliga utsträckning ske i enspråkig grupp (yrkande 5). Bestämmelserna om gruppstorlek tas även upp i motion 1983/84:1699. Enligt denna motion bör det ankomma på skolstyrelsen och inte på länsskolnämnden att fatta beslut om kommunens skyldighet att erbjuda hemspråksundervisning när en språkgrupp består av färre än fyra elever. I motion 1983/84:2534 (yrkande 1) begärs att SÖ skall få i uppdrag att starta försök med frivillig hemspråksundervisning utanför ordinarie skoltid. Vidare hemställs att försök skall göras i en eller flera kommuner med en särskild skolenhet där undervisningen på grundskolenivå sker på hemspråk, i första hand finska (yrkande 2).

I avvaktan på den fortsatta beredningen av språk- och kulturarvsutredningens förslag bör enligt utskottets mening inte några förändringar av reglerna för hemspråksundervisningen införas nästa budgetår, vare sig av det slag som föreslås i motion 1983/84:1243 eller i motionerna 1983/84:2016 och 1983/84:2097. Riksdagen bör därför avslå motion 1983/84:1243, yrkande 10 i denna del, motion 1983/84:2016, yrkande 7 och

motion 1983/84:2097 yrkande 11 samt anvisa de medel som regeringen begär för hemspråksundervisningen.

Som utskottet nyss redovisat remissbehandlas f. n. språk- och kulturarvsutredningens betänkande (SOU 1983:57). De frågor som tas upp i motionerna 1983/84: 733, 1983/84: 1699 och 1983/84: 2534 har också berörts i betänkandet. Utredningen har t. ex. behandlat frågor om undervisningens benämning, om elevs rätt till undervisning och om kommuns skyldighet att anordna undervisning, om särskilda åtgärder för finskspråkiga elever, om undervisning i hemspråksklasser, om frivillig undervisning utanför ordinarie skoltid m. m. I vad gäller den i motion 1983/84:1699 aktualiserade frågan erinrar utskottet om att utskottet förra året uttalade att det kan finnas skäl för att skolhuvudmannen själv får fatta beslut om undervisning när det är fråga om färre barn än fyra i visst hemspråk. Utskottet utgick från att regeringen vid prövningen av språk- och kulturarvsutredningens förslag prövar denna fråga (UbU 1982/83: 20 s. 10).

Enligt utskottets mening bör riksdagen inte nu ta ställning till de olika förslag som förts fram i motionerna 1983/84:733 yrkandena 1–3 och 5, 1983/84: 1699 och 1983/84: 2534 yrkandena 1 och 2 eftersom remissbehandlingen och beredningen av utredningens betänkande fortfarande pågår. Riksdagen bör därför avslå dessa yrkanden.

I motion 1983/84: 733 (yrkande 4) begärs ändring av regler och riktlinjer för undervisningsväsendet beträffande skolans roll i kampen mot rasismen.

Ett likalydande yrkande om denna viktiga fråga behandlade utskottet utförligt hösten 1983 i betänkandet UbU 1983/84:5 (s. 8–9). Med hänvisning till vad utskottet då anförde föreslår utskottet nu att riksdagen avslår motion 1983/84: 733 yrkande 4.

Tillrättalagd undervisning för handikappade

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som förordats i budgetpropositionen om särskilt tillrättalagd undervisning i särskild undervisningsgrupp för elever med rörelsehandikapp.

Fristående skolor

I budgetpropositionen redovisas att regeringen den 6 oktober 1983 dels fattat beslut om statsbidrag till ett antal fristående skolor, dels uppdragit åt SÖ att utvärdera verksamheten vid Waldorfskolorna och vid de skolor som står på kristen grund. Uppdraget skall redovisas senast den 1 maj 1986. I avvaktan härpå räknar föredragande statsrådet inte med att ytterligare skolor skall förklaras berättigade till bidrag.

Detta uttalande har föranlett fyra motionsyrkanden, nämligen motionerna 1983/84: 1259 (yrkandena 4 och 23), 1983/84: 1751 och 1983/84: 2325. Motionärerna vänder sig mot att regeringen inte längre vill tillämpa ett enhälligt fattat riksdagsbeslut om villkor för statsbidrag till fristående

skolor. De finner det inte logiskt att en utvärdering av vissa skolors verksamhet skall innebära stopp för alla andra skolors möjlighet att ansöka om bidrag. Vidare ställs frågan om avsikten är att ansökan om bidrag skall kunna göras tidigast efter den 1 maj 1986 och att bidrag då skall kunna utgå tidigast fr. o. m. budgetåret 1988/89, eftersom det i annat sammanhang förutsätts att ansökan skall lämnas in 16 månader före det tilltänkta första bidragsåret.

Utskottet vill med anledning av motionerna anföra följande.

Riksdagen har år 1982 fattat beslut om villkor för statsbidrag till fristående skolor (jfr UbU 1982/83: 10 s. 12–14). Det är regeringen som fattar beslut om statsbidrag utifrån de av riksdagen angivna villkoren för bidrag. Utskottet förutsätter att regeringen vid sin prövning av statsbidrag hösten 1983 gjorde en allsidig bedömning av de då föreliggande ansökningarna utifrån angivna villkor. Självklart bör nytillkommande omständigheter kunna föranleda ytterligare beslut om statsbidrag utan hinder av att utvärdering av verksamheten vid vissa andra skolor pågår. Med hänvisning till vad som har anförts anser utskottet att motionerna 1983/84: 1259 yrkandena 4 och 23, 1983/84: 1751 och 1983/84: 2325 bör avslås.

I motion 1983/84: 806 föreslås att riksdagen beslutar att Stefanskolan, Magdalenaskolan, Annaskolan och Kristinaskolan skall erhålla statsbidrag för läsåret 1984/85. Vidare yrkas i motion 1983/84: 2306, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att fristående skolor på kristen grund som uppfyller de av riksdagen fastställda kriterierna för statsbidrag också av regeringen skall tillerkännas sådana. Motionärerna namnger två skolor, nämligen Stefanskolan och Magdalenaskolan.

Utskottet har i det föregående redovisat att det är regeringen som fattar beslut om statsbidrag till fristående skola utifrån de av riksdagen angivna villkoren för sådant bidrag. Med hänvisning till att det alltså är regeringen och inte riksdagen som prövar statsbidragsfrågan i det enskilda fallet föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1983/84: 806 och 1983/84: 2306.

Lokal skolutveckling

Medelsbehovet för lokal skolutveckling beräknas till 189,8 milj. kr. nästa budgetår. Då har en tvåprocentig besparing om 3,9 milj. kr. dragits ifrån.

Enligt motion 1983/84: 1754 (yrkande 1 i denna del) bör någon tvåprocentig besparing inte göras på bidraget till lokal skolutveckling. Därför bör riksdagen anvisa 3,9 milj. kr. mera än vad som föreslås i budgetpropositionen.

Utskottet anser att riksdagen inte bör ändra sitt tidigare beslut om en tvåprocentig besparing på vissa delar av grundskoleanslaget, däribland bidraget till lokal skolutveckling. Riksdagen bör därför avslå motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del.

Av bidraget till lokal skolutveckling skall 60–80 % användas till perso-

nalutbildning. Av denna del får skolstyrelsen använda högst 10% till ledighet med B-avdrag för sådana studier som inte omfattas av de generella medgivanden regeringen och SÖ beslutat om. I syfte att inte binda omfattningen av sådan ledighet till den totala och varierande volymen personalutbildning föreslår föredragande statsrådet att skolstyrelsen inom ramen för bidragsdelen för personalutbildning skall få medge lön med B-avdrag för studier som inte omfattas av de generella medgivandena upp till högst 8% av det totala bidraget till lokal skolutveckling.

Utskottet tillstyrker att riksdagen godkänner den föreslagna ändringen av reglerna för bidraget till personalutbildning inom den lokala skolutvecklingen.

Lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet

Riksdagen beslöt vid föregående riksmöte att införa ett särskilt bidrag till lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet (prop. 1982/83: 100, UbU 1982/83: 20, rskr 1982/83: 253). Bidraget föreslås i budgetpropositionen räknas upp från 30 milj. kr. till 31,7 milj. kr. nästa budgetår.

Riksdagen bör enligt motion 1983/84: 2097 (yrkande 10) besluta att avskaffa det särskilda bidraget till lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet. Motionärerna anser, liksom i förra årets motion 1982/83: 2174, att problemen på lågstadiet inte beror på resursknapphet och att de inte heller kan lösas med detta bidrag utan att andra åtgärder måste till inom både förskola och lågstadium.

Utskottet, som redan vid föregående riksmöte ansåg det angeläget att särskilda insatser görs på lågstadiet och avslog ett liknande motionsyrkande, föreslår nu att riksdagen avslår yrkande 10 i motion 1983/84: 2097.

Dataundervisning på grundskolans högstadium m. m.

Undervisning på grundskolans högstadium i datalära ingår enligt läroplanen för grundskolan (Lgr 80) i första hand i matematik och samhälls- och naturorienterande ämnen. Dataundervisning kan också ges som tillval. Föredragande statsrådet anför i inledningen till utbildningshuvudtiteln (s. 38–39) att dataundervisningens omfattning och inriktning skiftar starkt mellan olika skolor beroende på intresse samt tillgång till utrustning och utbildad personal. Det är angeläget att grundskolan förmår ge alla elever en god grund när det gäller datakunskap. Därför föreslås under grundskoleanslaget att två stadiieveckotimmar av undervisningstiden på högstadiet skall avsättas för dataundervisning. Frågan hur undervisningstiden skall läggas ut skall avgöras lokalt. Den del av undervisningen som inte läggs ut inom matematik resp. naturorienterande och samhällsorienterande ämnen skall kunna läggas ut inom ramen för fria aktiviteter. Reformen skall genomföras successivt under en treårsperiod med början läsåret 1984/85.

En genomgång av grundskolans ämnen och deras innehåll bör enligt motion 1983/84: 2016 göras. Därvid bör prövas hur dataundervisningen

bäst kan organiseras. En förstärkning är nödvändig men den organisatoriska lösning som förordas i budgetpropositionen betraktas som ett provisorium i avvaktan på ett förslag om hur datakunskap mera välöversvägt kan inpassas i läro- och timplanerna (yrkande 10).

Utskottet kan konstatera att i både propositionen och motionen framhålls vikten av att grundskolans elever får en god undervisning i datalära och att tid avsätts för denna undervisning. Undervisning i datalära ingår redan i dag i matematik och i de natur- och samhällsorienterande ämnena. Förslaget i propositionen innebär således inte att de två timmar som nu avsätts för datalära helt tas från andra inslag i dessa ämnen. Att avsätta en bestämd tid för denna undervisning på högstadiet innebär emellertid att alla elever garanteras denna grund i ämnet. Reformen skall införas successivt under tre år. Det får under denna tid och även därefter visa sig om någon ytterligare ändring av timplanerna behöver göras. SÖ, som skall redovisa ett samlat åtgärdsprogram inom dataområdet i sin anslagsframställning inför budgetåret 1985/86, kommer självfallet att följa genomförandet av den nu föreslagna reformen. Utskottet föreslår med det anförda att riksdagen med avslag på motion 1983/84: 2016 yrkande 10 godkänner vad som förordats i budgetpropositionen om dataundervisning på grundskolans högstadium.

För att kunna konkretisera undervisningen och i större utsträckning ge den en praktisk inriktning behöver skolorna utrustning och programvara. Ett särskilt stimulansbidrag föreslås införas under grundskoleanslaget. Den totala kostnaden för utrustning och program beräknas till 120 milj. kr. Staten föreslås bidra med hälften fördelat med 20 milj. kr. per år under tre år. Som förutsättning för bidrag bör gälla att vissa grundläggande krav på kvalitet på datorutrustning och programvara är uppfyllda. Regeringen kommer att utfärda bestämmelser om bl. a. detta. SÖ skall få i uppdrag att utarbeta allmänna råd och en studieplan för dataundervisning samt en kravspecifikation för utrustning och programvara.

I motion 1983/84: 993 (yrkande 1 i denna del) hemställs att riksdagen inte skall anvisa 20 milj. kr. till datautrustning nästa budgetår utan i stället 10 milj. kr. Återstående 10 milj. kr. vill motionärerna satsa på fortbildning av lärare för skolans dataundervisning. De anser att denna fortbildning inte kan rymmas inom ramen för tillgängliga medel, vilket chefen för utbildningsdepartementet föreslår under anslaget Utbildning för undervisningsyrken.

Utskottet anser, liksom föredragande statsrådet och motionärerna, att förslagen om dataundervisning på grundskolans högstadium måste kompletteras med fortbildning av lärare för att reformen skall få full effekt. Fortbildning av lärare inom dataområdet är redan ett prioriterat område.

Enligt utskottets mening är det också väsentligt att skolorna får en god utrustning för att undervisningen skall få god kvalitet. Därför bör riksdagen med avslag på motion 1983/84: 993 yrkande 1 anvisa de medel som begärts i budgetpropositionen för budgetåret 1984/85.

Riksdagen skall enligt motion 1983/84: 1752 uttala att statligt stöd till skolornas datorinköp inte skall förknippas med villkor som direkt eller indirekt verkar konkurrenshämmande.

Utskottet har inget att erinra mot att staten lämnar ett stimulansbidrag till kommunerna så att deras inköp av datorutrustning och programvara underlättas. Det är därvid viktigt att det finns regler och råd – bl. a. i fråga om utrustningens kvalitet – till kommunernas vägledning vid deras inköp av utrustning och program. När väl en viss kvalitetsnivå har fastställts är det, som betonas i motion 1983/84: 1752, självklart att inköpen skall göras utan konkurrenshämmande regler. Något uttalande av riksdagen anser utskottet inte erforderligt. Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på motion 1983/84: 1752 godkänner de grunder för ett särskilt bidrag till kostnader för anskaffning av datorutrustning m. m. för grundskolans högstadium som förordats i propositionen.

Särskilda åtgärder på skolområdet

Bidrag från anslaget till särskilda åtgärder på skolområdet ges i dag i form av en allmän resurs för i huvudsak valfri användning och en särskild resurs för närmare bestämda ändamål inom skolväsendet. Enligt 6 § förordningen (1981: 591) om statsbidrag till särskilda åtgärder på skolområdet skall medlen till allmän resurs fördelas av länskolnämnderna till sådana kommuner i länet som har behov av statliga bidrag utöver ordinarie skolbidrag. I sin bedömning skall länskolnämnden enligt 7 § väga samman olika faktorer och därvid ta hänsyn till om andelen handikappade elever i kommunen är stort. Andelen elever med handikapp måste, enligt ett uttalande i budgetpropositionen år 1982, tillmätas mycket stor vikt vid fördelningen av medlen. Medlen kan av kommun t. ex. användas till elevassistenter åt handikappade elever för att underlätta deras skolgång.

Riksdagen beslöt hösten 1983 att ett tillskott av medel under anslaget skall göras budgetåret 1984/85 att utgå i form av en särskild resurs och användas för regionala *åtgärder för elever med handikapp* (prop. 1983/84: 27, UbU 1983/84: 8, rskr 1983/84: 112). Landet delas in i fem regioner för att planera sådana åtgärder. Samarbetet inom varje region och mellan de fem regionerna skall öka utbildningsmöjligheterna för elever med handikapp och t. ex. kunna medföra flera specialanpassade studievägar inom gymnasieskolan. Som exempel på sådan verksamhet som kan fungera som regional verksamhet inom en eller flera regioner tillsammans har integrationsutredningen nämnt den som försöksverksamhet bedrivna gymnasiala utbildningen för rörelsehindrade i Skärholmen. I proposition 1983/84: 27 underströks att medlen under anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet skall avse kostnader för åtgärder inom undervisningen och att landstingskommuner och kommuner svarar för anordningar avseende elevernas sociala omvårdnad, boende och habilitering.

Skollagstiftningen bör enligt motion 1983/84: 1249 kompletteras med be-

stämmelser som ålägger hemkommunerna att ansvara för handikappades gymnasieutbildning och praktiska åtgärder i samband därmed. I motion 1983/84: 2513 (yrkande 2) hemställs att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som anförts om handikappades utbildningsmöjligheter efter den obligatoriska skolan. Möjligheterna till utbildning bör enligt motionärerna förbättras genom en utveckling av "vårdartjänster inom gymnasieskolan".

Utskottet har i det föregående redovisat principerna för fördelningen av anslaget till särskilda åtgärder på skolområdet, vid vilken särskild hänsyn skall tas till handikappade elever. Medlen kan som utskottet påpekat användas t. ex. för elevassistenten inom skolan åt handikappade elever för att underlätta deras skolgång. Genom det nya tillskottet av medel för regionala åtgärder ökas möjligheterna att kunna erbjuda handikappade ett bredare och mera varierat utbildningsutbud än vad som hittills varit fallet. Utskottet har nyligen tillstyrkt att konsulentorganisationen för vissa handikappade förstärks och dessutom anvisat medel till en handikappkonsulent vid var och en av de fem nya planeringsberedningarna (UbU 1983/84: 15, p. 2). Krav på kommunerna att alltid kunna erbjuda elever, såväl handikappade som icke handikappade, den gymnasieskolutbildning de vill ha skulle vara både ekonomiskt och praktiskt omöjligt att uppfylla. I vad gäller den sociala omsorgen om handikappade gymnasieelever har socialutskottet i sitt betänkande SoU 1983/84: 14 nyligen anført att styrelsens för vårdartjänst framtida roll på handikappområdet måste klarläggas. I det sammanhanget bör enligt socialutskottet lämpliga stimulansåtgärder för uppbyggnaden av den sociala och medicinska servicen inom de olika regionerna övervägas. Det är enligt socialutskottet angeläget att de resurser som frigörs genom avvecklingen av försöksverksamheten i Skärholmen även fortsättningsvis reserveras för hjälp till svårt handikappade studerande. Så blir också fallet, då medlen avseende undervisningen tillförts anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet budgetåret 1984/85. Även de medel som frigörs vid ett eventuellt kommunalt övertagande av verksamheten med social omsorg avses föras till detta anslag att användas för undervisning av handikappade elever. Mot bakgrund av vad som här anförts och redovisats anser utskottet att något uttalande av riksdagen i enlighet med motionsyrkandena inte behöver göras. Riksdagen bör därför avslå motionerna 1983/84: 1249 och 1983/84: 2513 yrkande 2.

För budgetåret 1984/85 beräknas i budgetpropositionen 230911000 kr. för *särskilda åtgärder på skolområdet*. Därav utgör 13,8 milj. kr. medel som tillförts anslaget för i huvudsak regionala insatser för elever med handikapp (prop. 1983/84: 27, UbU 1983/84: 8, rskr 1983/84: 112). Genom denna nya resurs har ytterligare en komponent tillförts som skall beaktas vid fördelningen av anslaget. Enligt föredragande statsrådets mening finns det risk för att fördelningen av resurserna blir så komplicerad att anslaget förlorar i överskådlighet. Mot denna bakgrund bör vid översynen av stats-

bidragssystemet för grundskolan även göras en översyn av principerna för fördelning och användning av det nu aktuella anslaget.

I motion 1983/84: 1243 (yrkande 4) hemställs att i ett kommande statsbidragssystem bör en eventuell länsskolnämndsresurs för särskilda åtgärder på skolområdet vara helt obunden från specialdestineringar så att den kan fördelas behovsinriktat.

Frågan om utformningen av bidrag till särskilda åtgärder på skolområdet tas också upp i motion 1983/84: 2097 (yrkandena 5, 6 och 7 samt 12 delvis). Motionärerna anser att en förändring av reglerna inte skulle kunna förbättra situationen i vad gäller fördelningen och användningen av anslaget. De föreslår därför att anslaget redan nästa budgetår upphör och ersätts med två nya specialdestinerade anslag till extra insatser för studie- och yrkesorientering i glesbygd resp. till handikappade med särskilda behov inom skolväsendet samt att en viss del av återstående medel från det gamla anslaget förs över till grundskoleanslaget.

Utskottet anser att den översyn som skall göras av anslaget till särskilda åtgärder på skolområdet inte bör föregripas genom ett sådant uttalande som begärs i yrkande 4 i motion 1983/84: 1243. Med samma motivering bör riksdagen också avslå yrkandena 5–7 samt 12 i motion 1983/84: 2097 om att helt avskaffa anslaget nästa budgetår och ersätta det med nya anslag samt föra över medel till grundskoleanslaget. Riksdagen bör således anvisa det i budgetpropositionen begärda beloppet.

Utskottet har inget att erinra mot vad som förordats om tidpunkt för beräkning av elevantal vid fördelning av medel och föreslår att riksdagen godkänner detta.

Medelsberäkningen under Bidrag till driften av grundskolor m. m.

I enlighet med riksdagens beslut år 1981 beräknas 2% besparing på driftbidraget till grundskolan. För budgetåret 1984/85 beräknas nettobesparingen till 194 milj. kr.

För att få medel till att göra skolan mera sammanhållen och t.ex. undvika nivågruppering och ämnessplittring yrkas i motion 1983/84: 1754 (yrkande 1 i denna del) att riksdagen vid medelsanvisningen inte skall göra nettobesparingen om 194 milj. kr. I motionen yrkas också att bidraget till fristående skolor skall minskas med 1 298 000 kr. nästa budgetår.

Utskottet kan i det rådande statsfinansiella läget inte tillstyrka yrkande 1 i motion 1983/84: 1754 i den del som avser en nettobesparing om 194 milj. kr. Riksdagen bör således vid medelsanvisningen utgå från denna besparing och avslå motionen i denna del. Utskottet kan inte tillstyrka den nedskärning av bidraget till fristående skolor som föreslås i motionen.

Det totala anslagsbehovet under Bidrag till driften av grundskolor m. m. beräknas i budgetpropositionen till 12 890 000 000 kr.

Förslagen i motion 1983/84: 1243 medför ett med 45,6 milj. kr. ökat medelsbehov av 12 935 600 000 kr. Enligt motion 1983/84: 1754 bör riksdagen

gen anvisa 485 milj. kr. mer än vad som regeringen begär, dvs. 13 375 000 000 kr. I motion 1983/84:993 begärs att denna summa skall minskas med 10 milj. kr. Enligt motion 1983/84:2097 slutligen skall riksdagen anvisa 12 821 000 000 kr., dvs. 69 milj. kr. mindre än förslaget i budgetpropositionen.

Utskottet har i det föregående avstyrkt motionsyrkanden som skulle medföra ett annat medelsbehov. Utskottet föreslår med hänvisning till vad som anförts under avsnitten Praktisk arbetslivsorientering, Resurser för tillval i årskurs 9, resurser för B-språk, Den samlade skoldagen, Stöd till mindre skolor, Resurser för lärarvikarier, Hemspråksundervisningen, Lokal skolutveckling, Lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet, Dataundervisning på grundskolans högstadium och Särskilda åtgärder på skolområdet samt under detta avsnitt att riksdagen med avslag på motionerna 1983/84:993 yrkande 1 i denna del, 1983/84:1243 yrkandena 9, 10 och 12, alla i denna del, 1983/84:1754 yrkande 1 i denna del och 1983/84:2097 yrkandena 12 i denna del och 14 i enlighet med förslaget i budgetpropositionen anvisar 12 890 000 000 kr.

Svenska

Föredragande statsrådet tar i inledningsavsnittet (s. 10–11) upp frågan om svenskämnets situation i grundskolan. Genom många nya uppgifter för undervisningen i svenska och en minskad tid för ämnet har det blivit för litet utrymme för den viktiga funktionen skolan har att intressera eleverna för litteratur och ge dem goda läsvanor. Mot bakgrund av att Lgr 80 ännu inte gällt mer än ett drygt läsår är dock statsrådet inte beredd att f.n. föreslå några ändringar i kursplaner eller timfördelningen mellan olika ämnen. I samband med läroplansöversyner i framtiden bör dock svenskämnets situation uppmärksammas. Lokalt bör man redan nu kunna vidta åtgärder inom ramen för läroplanen. SÖ kommer under år 1984 att publicera ett kommentarmaterial om läsning och litteraturundervisning i skolan.

En förstärkning av svenskämnet genom olika metoder yrkas i motionerna 1983/84:992, 1983/84:1259 (yrkande 2) och 1983/84:2016 (yrkande 5). I de två första motionerna föreslås att ökad tid för svenskämnet skall tas från de fria aktiviteterna. Enligt motion 1983/84:2016 bör riksdagen begära att SÖ får i uppdrag att se över ämnet och föreslå samlade åtgärder för att stärka det, t. ex. en koncentration av ämnets innehåll, inriktning mot flera skriftliga arbetsuppgifter för eleverna och mera litteraturstudier.

Utskottet ser det som tillfredsställande att en diskussion om svenskämnets betydelse och situation pågår. Det är viktigt att många metoder prövas för att höja kvaliteten på undervisningen i detta centrala ämne. Som föredragande statsrådet påpekar finns det också möjligheter att redan inom ramen för Lgr 80 göra insatser på det lokala planet, t. ex. genom lokalt utvecklingsarbete. Där kan t. ex. kommentarmaterial från SÖ vara en grund. Utskottet förutsätter att både regeringen och SÖ framgent upp-

märksammar frågan och att olika åtgärder övervägs hur en ytterligare förbättring skall kunna åstadkommas. Utskottet är för sin del inte nu berett att förorda att tid tas från de fria aktiviteterna för att öka svenskämnets utrymme i skolan. Utskottet anser att om en sådan åtgärd skall prövas bör den ses i ett större sammanhang, som innefattar även andra åtgärder. Utskottet vill också framhålla att de fria aktiviteterna bl. a. skall tillgodose elevernas behov av kulturell stimulans. I Lgr 80 betonas bl. a. att skolbiblioteket om möjligt bör vara tillgängligt under hela skoldagen. Där kan eleverna utveckla sina intressen genom att läsa och studera självständigt eller i grupp. Som föredragande statsrådet understryker i årets budgetproposition är det också viktigt att skolan samverkar med kulturlivet för att stimulera elevernas intresse bl. a. för litteratur. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1983/84: 992, 1983/84: 1259 yrkande 2, och 1983/84: 2016 yrkande 5.

Tillval

Målsättningen i Lgr 80, att tillvalsämnen skall utformas så att de kan förväntas få en könsmässigt jämn rekrytering, har enligt föredragande statsrådets mening i vissa fall kommit att få en alltför snäv tolkning. Jämställdhetsmålet måste ses i ett längre tidsperspektiv än från ett läsår till ett annat. Det är bättre att genom positiva metoder såsom information och aktiv studievägledning locka eleverna till ett bredare urval än genom negativa metoder, såsom att inte alls anordna undervisning i ett ämne som endast lockar ett fåtal pojkar resp. flickor.

Föredragande statsrådets uttalande har föranlett två motionsyrkanden. I motion 1983/84: 1259 (yrkande 5) hemställs att riksdagen skall ge regeringen till känna att det inte finns någon anledning att endast ett och ett halvt år efter det Lgr 80 trätt i kraft ändra inställningen till jämställdhetsarbetet t. ex. inom skolans tillvalsämnen. Uttalandet i budgetpropositionen ses som ett steg tillbaka i förhållande till läroplansbeslutet år 1979. I motion 1983/84: 2016 (yrkande 12) däremot yrkas att föreskriften i Lgr 80 om könssammansättning i tillvalskurserna skall upphävas.

Utskottet anser inte att läroplanens föreskrifter om könssammansättningen i tillvalskurserna skall upphävas. Det är nämligen mycket betydelsefullt att skolan med många olika medel försöker bredda elevernas intressen och ämnesval, bl. a. i syfte att ge ett fylligare underlag för deras kommande yrkesval. Som föredragande statsrådet anförat får emellertid inte denna föreskrift tillämpas på ett sådant kortsiktigt sätt att den helt utesluter att vissa ämnen över huvud taget kommer i fråga. I stället bör, som framhålls i propositionen, arbetet inriktas på att på sikt få en jämnare könsfördelning inom de olika ämnena genom olika positiva metoder. Ämnena bör kunna ges en sådan inriktning och uppläggning att de i större utsträckning lockar både pojkar och flickor. I propositionen nämns också information och aktiv studievägledning som sådana positiva åtgärder som

kan påverka sammansättningen av elevgrupperna. Enligt utskottets mening innebär inte statsrådets uttalande något avsteg från läroplanens föreskrifter, snarare ett klarläggande till ledning för skolan. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna 1983/84: 1259 yrkande 5 och 1983/84: 2016 yrkande 12.

Skolpliktsålder

I tre motioner tas frågan om sänkt skolpliktsålder upp. I alla motionerna anförts att sänkt skolpliktsålder kan vara en lösning på vissa av problemen inom lågstadiet. Många barn har enligt motionärernas mening en mognad och en receptivitet i sexårsåldern som borde tas till vara. De vistas dessutom i allt större utsträckning i förskolor och daghem, vilket gör dem mera förberedda att börja skolan tidigare. Enligt motion 1983/84: 812 skulle de resurser som i dag går till sexåringarnas förskola kunna användas för skolans lågstadium om barnen börjar vid sex års ålder. Därigenom skulle personaltäteten bli stor och grupperna kunna vara små. Försök med tidigare skolstart bör enligt motionärerna ingå i kommande försök med ökad kommunal självstyrelse. Enligt motion 1983/84: 1259 (yrkande 1) bör riksdagen ge regeringen till känna att en tidigarelagd skolstart bör vara ett led i ett långsiktigt arbete på att förbättra situationen på lågstadiet. I motion 1983/84: 2016 (yrkandena 3 och 4) yrkas att en tidigare skolstart skall införas successivt. Därvid skulle personal- och lokalresurserna kunna utnyttjas effektivt i en tid med vikande elevunderlag.

Eftersom förskola-skola-kommittén (U 1981:01), som bl.a. har till uppgift att pröva de för- och nackdelar som är förknippade med sänkt skolpliktsålder, väntas avge sitt betänkande under nästa budgetår anser utskottet att riksdagen inte nu bör uttala sig i frågan om sänkt skolpliktsålder. Därför bör motionerna 1983/84: 1259 yrkande 1 och 1983/84: 2016 yrkandena 3 och 4 avslås av riksdagen. I vad gäller frågan om de aviserade försöken med ökad kommunal självstyrelse erinrar utskottet om att en proposition väntas föreläggas riksdagen under våren 1984. Med hänvisning härtill bör motion 1983/84: 812 avslås.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande inriktning av översynen av grundskolans statsbidragssystem avslår motion 1983/84: 1243 yrkande 5 i denna del,
2. att riksdagen beträffande parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp för översynen av grundskolans statsbidragssystem avslår motion 1983/84: 1243 yrkande 5 i denna del.
3. att riksdagen beträffande fortsatt beredning av frågan om fördelning av resurser för skolledning avslår motion 1983/84: 1243 yrkande 11,

4. att riksdagen beträffande besparingen inom den praktiska arbetslivsorienteringen avslår motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del,
5. att riksdagen beträffande utvärdering av effekterna av besparingen inom den praktiska arbetslivsorienteringen avslår motion 1983/84: 988.
6. att riksdagen med avslag på motion 1983/84: 2097 yrkande 13 godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100 om att inte genomföra den tidigare beslutade ökningen av antalet veckotimmar för basresurserna avseende tillvalet i årskurs 9.
7. att riksdagen beträffande resurserna för B-språk avslår motion 1983/84: 1712.
8. att riksdagen beträffande bidraget till fria aktiviteter under den samlade skoldagen avslår motionerna 1983/84: 1243 yrkande 12 i denna del, 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del samt 1983/84: 2097 yrkandena 8 och 9.
9. att riksdagen beträffande bidrag till mindre skolenheter m.m. avslår motionerna 1983/84: 1243 yrkandena 6, 7 och 8 samt 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del.
10. att riksdagen beträffande resurser för lärarvikarier avslår motionerna 1983/84: 799, 1983/84: 1243 yrkande 9 i denna del och 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del.
11. att riksdagen beträffande medlen för fasta tjänster för lärarvikarier m.m. avslår motion 1983/84: 2292.
12. att riksdagen beträffande hemspråksundervisningen avslår motionerna 1983/84: 733 yrkandena 1–3 och 5, 1983/84: 1243 yrkande 10 i denna del, 1983/84: 1699, 1983/84: 2016 yrkande 7, 1983/84: 2097 yrkande 11 och 1983/84: 2534 yrkandena 1 och 2.
13. att riksdagen beträffande skolans roll i kampen mot rasismen avslår motion 1983/84: 733 yrkande 4.
14. att riksdagen godkänner vad som har förordats i proposition 1983/84: 100 om särskilt tillrättalagd undervisning för elever med rörelsehinder i särskild undervisningsgrupp.
15. att riksdagen beträffande statsbidrag till fristående skolor avslår motionerna 1983/84: 1259 yrkandena 4 och 23, 1983/84: 1751 och 1983/84: 2325.
16. att riksdagen beträffande uttalande om statsbidrag till vissa namngivna fristående skolor avslår motionerna 1983/84: 806 och 1983/84: 2306.
17. att riksdagen beträffande besparingen på bidraget till lokal skolutveckling med avslag på motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100.
18. att riksdagen godkänner vad som har förordats i proposition 1983/84: 100 om regler för bidrag till lokal skolutveckling.

19. att riksdagen beträffande lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet med avslag på motion 1983/84: 2097 yrkande 10 godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100.
20. att riksdagen med avslag på motion 1983/84: 2016 yrkande 10 godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100 om dataundervisning på grundskolans högstadium.
21. att riksdagen med avslag på motionerna 1983/84: 993 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 1752 godkänner de grunder för ett särskilt bidrag till kostnader för anskaffning av datorutrustning m. m. för grundskolans högstadium som förordats i proposition 1983/84: 100.
22. att riksdagen beträffande vissa åtgärder för handikappade elever avslår motionerna 1983/84: 1249 och 1983/84: 2513 yrkande 2.
23. att riksdagen beträffande översyn av anslaget till särskilda åtgärder på skolområdet avslår motion 1983/84: 1243 yrkande 4.
24. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 100 och med avslag på motion 1983/84: 2097 yrkandena 5, 6, 7 samt 12 i denna del till *Särskilda åtgärder på skolområdet* för budgetåret 1984/85 anvisar ett anslag av 230 911 000 kr..
25. att riksdagen godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100 om tidpunkt för beräkning av elevantal vid fördelning av medel under anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet.
26. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 100 och med avslag på motionerna 1983/84: 993 yrkande 1 i denna del, 1983/84: 1243 yrkandena 9, 10 och 12, alla i denna del, 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del samt 1983/84: 2097 yrkandena 12 i denna del och 14 till *Bidrag till driften av grundskolor m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 12 890 000 000 kr..
27. att riksdagen beträffande ämnet svenska avslår motionerna 1983/84: 992, 1983/84: 1259 yrkande 2 och 1983/84: 2016 yrkande 5.
28. att riksdagen beträffande regler för tillvalskurser avslår motionerna 1983/84: 1259 yrkande 5 och 1983/84: 2016 yrkande 12.
29. att riksdagen beträffande sänkt skolpliktsålder m. m. avslår motionerna 1983/84: 1259 yrkande 1 och 1983/84: 2016 yrkandena 3 och 4.
30. att riksdagen beträffande vissa försök med ökad kommunal självstyrelse avslår motion 1983/84: 812.

Stockholm den 22 mars 1984

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Helge Hagberg (s), Birgitta Rydén (m), Iris Mårtensson (s), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Björn Samuelson (vpk), Göran Persson (s), Larz Johansson (c), Ingvar Johnsson (s), Birger Hagård (m), Barbro Nilsson i Örnsköldsvik (s) och Linnea Hörlén (fp).

Reservationer

1. Parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp för översynen av grundskolans statsbidragssystem samt fortsatt beredning av frågan om fördelning av resurser för skolläring (mom. 2 och 3)

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Utskottet anser" och slutar "motion 1983/84: 1243" bort ha följande lydelse:

Det fortsatta beredningsarbetet med ett nytt statsbidrag för grundskolan är en fråga av sådan vikt att den bör överlåtas till en parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkande 5 i denna del som sin mening ge regeringen till känna.

Med ett vikande elevunderlag blir frågan om hur resurser för skolläring skall fördelas alltmer aktuell. Ett mera behovsrelaterat system måste införas som även tar hänsyn till sådana faktorer som i dag inte räknas med i underlaget för beräkningarna. Det nya systemet bör utgå från att skollärartjänsterna fördelas i relation till det totala antalet lärarveckotimmar. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkande 11 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 och 3 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen beträffande parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp för översynen av grundskolans statsbidragssystem med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkande 5 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
3. att riksdagen beträffande fortsatt beredning av frågan om fördelning av resurser för skolläring med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Besparingen inom den praktiska arbetslivsorienteringen (mom. 4)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Utskottet föreslår" och slutar "motion 1983/84: 988" bort ha följande lydelse:

Praktisk arbetslivsorientering är ett värdefullt inslag i grundskolan. Genom att dela klassen så att hälften har praktisk arbetslivsorientering och den andra hälften följer ordinarie undervisning ges lärarna bättre möjlighet att följa eleverna på arbetsplatserna. Detta skapar i sin tur bättre förutsättningar för en god utvärdering och uppföljning av den praktiska arbetslivsorienteringen i undervisningen. Samtidigt ges också en möjlighet för de elever som undervisas i halv klass att arbeta i mindre grupper och få stödundervisning. Mot denna bakgrund föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet nu anfört och i samband med medelsanvisningen anvisar 128 milj. kr. för ändamålet.

Eftersom någon besparing således inte skall göras behöver inte heller någon utvärdering av dess effekter göras. Därför bör riksdagen avslå motion 1983/84: 988.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen beträffande besparingen inom den praktiska arbetslivsorienteringen med bifall till motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Utvärdering av effekterna av besparingen inom den praktiska arbetslivsorienteringen (mom. 5)

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Utskottet förutsätter" och slutar "motion 1983/84: 988" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning är det nödvändigt med en skyndsam utvärdering av effekterna av riksdagens beslut föregående år om besparing inom den praktiska arbetslivsorienteringen. Det är enligt utskottets uppfattning tveksamt om den besparingseffekt som förutsattes vid beslutet verkligen uppnåtts och om den besparing som gjorts uppväger de negativa effekter för undervisningen och skolplaneringen som redovisas i motionen. Regeringen bör med utvärderingen som grund återkomma till riksdagen med de förslag till förändringar av bestämmelserna som utvärderingen leder fram till. Vad utskottet anfört i denna fråga bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 988 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. att riksdagen beträffande utvärdering av effekterna av besparingen inom den praktiska arbetslivsorienteringen med bifall till motion 1983/84: 988 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Antalet veckotimmar för basresurserna avseende tillvalet i årskurs 9 (mom. 6)

Per Unckel, Birgitta Rydle, Göran Allmér och Birger Hagård (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Utskottet anser" och slutar "motion 1983/84:2097" bort ha följande lydelse:

Riksdagen tillmätte en ökad tillvalsmöjlighet stor betydelse vid läroplansbeslutet år 1979. Detta beslut bör nu fullföljas genom att riksdagen vid medelstilldelningen i det följande under grundskoleanslaget anvisar erforderliga medel, beräknade till 28,9 milj. kr. i budgetpropositionen. Ökningen av veckotimantalet för ett ökat tillval i årskurs 9 bör enligt utskottets mening ses som ett första steg i en utveckling mot ett större tillval. Detta skall ge större möjligheter till kunskaps- och färdighetsträning och till att ta elevernas specialintressen till vara. Vad utskottet anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84:2097 yrkande 13 och med avslag på proposition 1983/84: 100 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande antalet veckotimmar för basresurserna för tillval i årskurs 9 med bifall till motion 1983/84:2097 yrkande 13 och med avslag på proposition 1983/84: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Bidraget till fria aktiviteter under den samlade skoldagen (mom. 8)

Per Unckel, Birgitta Rydle, Göran Allmér och Birger Hagård (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "Riksdagen uttalade" och slutar "och 9" bort ha följande lydelse:

Det ankommer på kommunerna att avgöra hur man anser att samlad skoldag skall införas. Enligt utskottets mening finns det inte skäl att ha ett särskilt statsbidrag för just denna verksamhet. Kostnader för den samlade skoldagen bör i vad avser det statliga stödet täckas inom ramen för förstärkningsresursen. Det bör understrykas att chefen för budgetdepartementet i samråd med dåvarande skolministern i kompletteringspropositionen 1980/81: 150 bil. 2 anförde att ett genomförande av den samlade skoldagen kunde accepteras endast under förutsättning att det totalt inte innebar någon ökad resursanvändning. Det bör ankomma på regeringen att med anledning av vad som föreslagits göra erforderliga ändringar i gällande bestämmelser om utbetalning av förskott på statsbidraget till grundskolan. Riksdagen bör med bifall till motion 1983/84:2097 yrkandena 8 och 9, med anledning av motion 1983/84: 1243 yrkande 12 i denna del samt med avslag

på motion 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anför.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen beträffande bidraget till fria aktiviteter under den samlade skoldagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkandena 8 och 9, med anledning av motion 1983/84: 1243 yrkande 12 i denna del samt med avslag på motion 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

6. Bidraget till fria aktiviteter under den samlade skoldagen (mom. 8)

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Riksdagen uttalade" och slutar "och 9" bort ha följande lydelse:

Som anförs i motion 1983/84: 1243 förorsakar bidraget till fria aktiviteter under den samlade skoldagen en omfattande administrativ insats både inom kommunerna och inom den statliga skoladministrationen. Därför bör det särskilda bidraget och reglerna om detta avskaffas. Medlen bör föras över till förstärkningsresursen för att användas till kostnader för lärarvinkarier. Det bör fortsättningsvis ankomma på kommunerna själva att besluta om utformningen och omfattningen av den samlade skoldagen. Vad utskottet här anför bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkande 12 och motion 1983/84: 2097 yrkande 9 samt med avslag på motionerna 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 8 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen beträffande bidraget till fria aktiviteter under den samlade skoldagen med bifall till motionerna 1983/84: 1243 yrkande 12 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 9 samt med avslag på motionerna 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

7. Bidraget till fria aktiviteter under den samlade skoldagen (mom. 8)

Linnéa Hörlén (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Riksdagen uttalade" och slutar "och 9" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att frågan om bidrag till bevarande av små skolenheter är så viktig att medel bör föras till ett sådant bidrag från bidraget till fria aktiviteter under den samlade skoldagen. Detta underlättas av att bidraget till den samlade skoldagen ännu inte utnyttjats till fullo. Däremot finner utskottet ingen anledning för riksdagen att nu helt avskaffa bidraget till den samlade skoldagen. Vad utskottet anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del samt med avslag på motionerna 1983/84: 1243 yrkande 12 och 1983/84: 2097 yrkandena 8 och 9 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen beträffande bidraget till fria aktiviteter under den samlade skoldagen med bifall till motion 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del samt med avslag på motionerna 1983/84: 1243 yrkande 12 i denna del och 1983/84: 2097 yrkandena 8 och 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Bidrag till mindre skolenheter (mom. 9)

Under förutsättning av bifall till reservation 7

Linnea Hörlén (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar "Utskottet erinrar" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Fördelarna med små skolenheter är så uppenbara att kommunerna bör ges möjlighet att ta dem till vara när de befolkningsmässiga förhållandena medger detta. Därför bör 5 milj. kr. ställas till förfogande för detta ändamål genom att bidraget till den samlade skoldagen minskas med samma belopp. SÖ bör få i uppdrag att utforma förslag till principer för fördelning av medlen. De skall vara så utformade att de medger okonventionella lösningar vid kommunernas försök att bibehålla små skolor. Utskottet anser att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del och med anledning av motion 1983/84: 1243 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört. Utskottet kan inte tillstyrka den väg att tillskapa medel som förs fram i yrkandena 7 och 8 i motion 1983/84: 1243 då det är alltför osäkert om inte införandet av ett elevmedeltal per basresurs i hela landet för alla stadier i grundskolan skulle kunna medföra nedläggning av mindre skolenheter. Riksdagen bör därför avslå yrkandena 7 och 8 i motion 1983/84: 1243.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. att riksdagen beträffande bidrag till mindre skolenheter m. m. med bifall till motion 1983/84: 1259 yrkande 3 i denna del, med anledning av motion 1983/84: 1243 yrkande 6 och med avslag på motion 1983/84: 1243 yrkandena 7 och 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

9. Resurser för lärarvikarier (mom. 10)

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar "Utskottet vill" och på s. 12 slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Det viktigaste uttrycket för skolans möjligheter att erbjuda god kvalitet i undervisningen är enligt utskottets uppfattning att skolan har tillgång till lärare. Därför bör skolan få ökade personalresurser i förhållande till vad som beräknas i budgetpropositionen genom att ytterligare 95,6 milj. kr. anvisas under grundskoleanslaget och tillförs förstärkningsresursen. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkande 9 i denna del, med anledning av motionerna 1983/84: 799 yrkande 1 och 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del samt med avslag på motion 1983/84: 799 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. att riksdagen beträffande resurser för lärarvikarier med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkande 9 i denna del, med anledning av motionerna 1983/84: 799 yrkande 1 och 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del samt med avslag på motion 1983/84: 799 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

10. Resurser för lärarvikarier (mom. 10)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar "Utskottet vill" och på s. 12 slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

För att skolan skall kunna vara en "skola för alla" behöver den också resurser. I samma mån som lärarlösa lektioner i gymnasieskolan betecknats som ett pedagogiskt äventyr är det förkastligt att genom besparingar tvinga kommunerna att ha lärarlösa dagar i grundskolan. De som framför allt drabbas av sådana ekonomiska åtstramningar är de elever som kommer från studieovana miljöer, dvs. främst barn till arbetare och lägre tjänstemän. För att inte riskera att kommuner i en trängd ekonomisk situation avstår från att anställa vikarier vid lärares frånvaro bör riksdagen anvisa 161 milj. kr. att tillföras tilläggsbidraget. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del, med anledning av motionerna 1983/84: 799 yrkande 1 och 1983/84: 1243 yrkande 9 i denna del samt med avslag på motion 1983/84: 799 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. att riksdagen beträffande resurser för lärarvikarier med bifall till motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del, med anledning av motionerna 1983/84: 799 yrkande 1 och 1983/84: 1243 yrkande 9 i denna del och med avslag på motion 1983/84: 799 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

11. Hemspråksundervisningen (mom. 12)

Per Unckel, Birgitta Rydle, Göran Allmér och Birger Hagård (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 13 börjar "I avvaktan" och på s. 14 slutar "för hemspråksundervisningen" bort ha följande lydelse:

I det nuvarande besvärliga statsfinansiella läget måste besparingar göras även inom utbildningsområdet. Dagens form av hemspråksundervisning måste i detta perspektiv ses över. Hemspråksundervisningen behöver en rationellare organisation där anvisade medel utnyttjas bättre. En koncentration bör göras på förskolan och lågstadiet för att ge barnen i de lägre åldrarna den språkliga identitet som är nödvändig för begreppsbildning och abstrakt tänkande. Utskottet anser att riksdagen bör begära sådana ändringar av reglerna för hemspråksundervisningen som begärs i motionerna 1983/84: 2016 och 1983/84: 2097, bl. a. borttagande av hemspråksundervisningen på högstadiet och en striktare tillämpning av reglerna om vilka som skall ha rätt till hemspråksundervisning. Genom dessa åtgärder bör en besparing om 85 milj. kr. kunna göras under grundskoleanslaget. Vad utskottet här anfört om hemspråksundervisningen i grundskolan budgetåret 1984/85 bör riksdagen med bifall till motionerna 1983/84: 2016 yrkande 7 och 1983/84: 2097 yrkande 11 samt med anledning av motion 1983/84: 1243 yrkande 10 i denna del som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. att riksdagen beträffande hemspråksundervisningen med bifall till motionerna 1983/84: 2016 yrkande 7 och 1983/84: 2097 yrkande 11, med anledning av motion 1983/84: 1243 yrkande 10 i denna del samt med avslag på motionerna 1983/84: 733 yrkandena 1–3 och 5, 1983/84: 1699 och 1983/84: 2534 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. Hemspråksundervisningen (mom. 12)

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 13 börjar "I avvaktan" och på s. 14 slutar "dessa yrkanden" bort ha följande lydelse:

Det är enligt utskottets uppfattning nödvändigt att göra en översyn av reglerna för hemspråksundervisning och undervisning i svenska som främmande språk och stödet till denna. Särskilt behöver det preciseras vilka elever som har rätt till hemspråksundervisning. Genom en sådan precisering bör det vara möjligt att göra en besparing på 20 milj. kr. nästa budgetår. Denna summa bör föras över till förstärkningsresursen. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkande 10 i denna del och med anledning av motionerna 1983/84: 2016 yrkande 7 och 1983/84: 2097 yrkande 11 som sin mening ge regeringen till känna.

Enligt utskottets mening bör riksdagen inte nu ta ställning till de frågor som språk- och kulturarvsutredningen i övrigt tagit upp och som fortfarande bereds. Utredningen har emellertid inte tagit upp frågan om undervisning vid en särskild grundskoleenhet på något hemspråk, i första hand finska. För att få en bättre grund för ett framtida ställningstagande till denna fråga bör försök göras inom en eller flera kommuner. Syftet med försöket skall bl. a. vara att finna undervisningsmetoder som även kan användas inom grundskolan i övrigt och att finna former för undervisningen som verkligen gör eleverna tvåspråkiga. Riksdagen bör med bifall till motion 1983/84: 2354 yrkande 2 samt med avslag på motionerna 1983/84: 733 yrkandena 1–3 och 5, 1983/84: 1699 och 1983/84: 2354 yrkande 1 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet här anfört.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. att riksdagen beträffande hemspråksundervisningen med bifall till motionerna 1983/84: 1243 yrkande 10 i denna del och 1983/84: 2534 yrkande 2, med anledning av motionerna 1983/84: 2016 yrkande 7 och 1983/84: 2097 yrkande 11 samt med avslag på motionerna 1983/84: 733 yrkandena 1–3 och 5, 1983/84: 1699 och 1983/84: 2534 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. Hemspråksundervisningen m. m. (mom. 12)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar "Som utskottet" och slutar "dessa yrkanden" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 733 yrkandena 1–3 och 5 som sin mening ge regeringen till känna att begreppet hemspråksundervisning bör bytas ut mot modersmålsundervisning, att undervisningen bör göras obligatorisk och att undervisningen i största möjliga utsträckning bör ske i enspråkig grupp. Statsbidrag bör fr. o. m. budgetåret 1985/86 utgå med 1,5 lärarveckotimmar per elev. Är antalet elever färre än fyra skall varje elev garanteras minst fem timmars undervisning per vecka. Detta bör regeringen således beakta i kommande förslag om hemspråksutbildningens utformning. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna 1983/84: 1699 och 1983/84: 2534 yrkandena 1 och 2.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. att riksdagen beträffande hemspråksundervisningen med bifall till motion 1983/84: 733 yrkandena 1–3 och 5 och med avslag på motionerna 1983/84: 1243 yrkande 10 i denna del, 1983/84: 1699, 1983/84: 2016 yrkande 7, 1983/84: 2097 yrkande 11 och 1983/84: 2534 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

14. Statsbidrag till fristående skolor (mom. 15)

Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Birgitta Rydén (m), Göran Allmér (m), Larz Johansson (c), Birger Hagård (m) och Linnea Hörlén (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar "Riksdagen har" och slutar "bör avslås" bort ha följande lydelse:

Riksdagen har år 1982 fattat beslut om villkor för statsbidrag till fristående skolor (jfr UbU 1983/84: 10 s. 12–14). Det är regeringen som fattar beslut om statsbidrag utifrån de av riksdagen angivna villkoren för bidrag. Fristående skola som uppfyller de angivna villkoren bör, som utskottet ser det, kunna erhålla statsbidrag utan hinder av att utvärdering av verksamheten vid vissa andra skolor pågår. Såsom tidigare förutsatts bör prövning av ansökningar ske årligen. Vad utskottet har anförut om statsbidrag till fristående skolor bör riksdagen med bifall till motionerna 1983/84: 1259 yrkandena 4 och 23, 1983/84: 1751 och 1983/84: 2325 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. att riksdagen beträffande statsbidrag till fristående skolor med bifall till motionerna 1983/84: 1259 yrkandena 4 och 23, 1983/84: 1751 och 1983/84: 2325 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

15. Besparingen på bidraget till lokal skolutveckling (mom. 17)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar "Utskottet anser" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Det är viktigt för kvaliteten på undervisningen i skolan att personalen får vidareutbilda sig. Under denna tid måste eleverna tillförsäkras lärarhandledd undervisning. Därför bör riksdagen vid medelsanvisningen höja bidraget till lokal skolutveckling med 3,9 milj. kr. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 17 bort ha följande lydelse:

17. att riksdagen beträffande besparingen på bidraget till lokal skolutveckling med bifall till motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del och med avslag på proposition 1983/84: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

16. Lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet (mom. 19)

Per Unckel, Birgitta Rydle, Göran Allmér och Birger Hagård (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar "Utskottet, som" och slutar "motion 1983/84: 2097" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med vad som anförs i motion 1983/84: 2097 om behovet av andra åtgärder för att lösa lågstadieproblemen än vad som kan göras med de i budgetpropositionen föreslagna medlen. Barn på lågstadiet visar svårigheter att anpassa sig till skolmiljön. Regeringen försöker bemästra dessa problem genom att tillföra lågstadiet ytterligare resurser. Problemen bör hanteras med större realism. Huvudfrågan är inte resurser utan hur verksamheten i förskola och grundskola skall organiseras för att barnens utveckling skall stimuleras så effektivt som möjligt under den period av deras liv då viljan och förmågan till medveten inlärning och imitation är som störst.

Arbetet i förskolan måste efter hand som barnen blir äldre och mognare få en klart skolförberedande inriktning. Målet måste vara att verksamheten i förskolan och grundskolan direkt anknyter till varandra och präglas av metodisk kontinuitet. Övergången mellan skolformerna måste ske med hänsyn till den enskilde elevens mognad. En tidigare skolstart än vid sju års ålder innebär många fördelar. Sexåringar visar ofta tecken på att tröttna på verksamheten i förskolan vilket får som konsekvens en utpräglad oro även under följande år. Till frågan om skolstartsålder återkommer utskottet i det följande.

Rättelse: S. 36 sista raden Utgår: Rune Rydén Tillkommer: Birger Hagård

Utskottet vill understryka att barnens anpassningssvårigheter på lågstadiet aldrig kan bemästras utan en aktiv föräldrainsats. Familjen har en grundläggande uppgift i att fostra barnen så att en harmonisk skolstart underlättas. Kontakter mellan hem och skola är vitala, särskilt i de lägre årskurserna.

Utskottet anser inte att regeringen i proposition 1983/84: 100 anvisar realistiska vägar för att förbättra situationen på lågstadiet. Temporära personalförstärkningar kan inte förändra de grundläggande orsakerna till dagens problem. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 10 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 19 bort ha följande lydelse:

19. att riksdagen beträffande lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 10 och med avslag på proposition 1983/84: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

17. Ett särskilt bidrag för anskaffning av datorutrustning m. m. (mom. 21)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar "Enligt utskottets" och slutar "budgetåret 1984/85" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör denna prioriterade fortbildning av lärare i datakunskap få de resurser som behövs. Därför bör det särskilda bidraget till datorutrustning minskas med 10 milj. kr. budgetåret 1984/85 i förhållande till regeringens förslag och de återstående 10 milj. kr. anvisas under Utbildning för undervisningsyrken. Detta anslag behandlar utskottet i ett senare betänkande. Riksdagen bör således nu bifalla yrkande 1 i motion 1983/84: 993.

dels att utskottets hemställan under 21 bort ha följande lydelse:

21. att riksdagen beträffande ett särskilt bidrag för anskaffning av datorutrustning m. m. med bifall till motion 1983/84: 993 yrkande 1 i denna del, med anledning av proposition 1983/84: 100 och med avslag på motion 1983/84: 1752 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

18. Medelsberäkningen under Särskilda åtgärder på skolområdet m. m. (mom. 24 och 25)

Per Unckel, Birgitta Rydle, Göran Allmér och Birger Hagård (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 20 börjar "Utskottet anser" och slutar "godkänner detta" bort ha följande lydelse:

Det är enligt utskottets mening i hög grad osäkert om den aviserade översynen av reglerna för fördelningen av anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet kan leda till att de ursprungliga intentionerna med anslaget uppnås. Anslaget har uppenbarligen fördelats relativt jämnt mellan kommunerna och även inom kommunerna och det är osäkert om en översyn kan leda till en mera behovsinriktad fördelning. Mot denna bakgrund föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkandena 5, 6 och 7 samt 12 i denna del beslutar att anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet skall upphöra fr. o. m. nästa budgetår. I stället skall medel anvisas under två nya specialdestinerade anslag, nämligen 100 milj. kr. under ett anslag benämnt Bidrag till handikappade med särskilda behov inom skolväsendet samt 5, 211 milj. kr. under ett anslag benämnt Extra bidrag till studie- och yrkesorientering. De nya anslagen skall användas till de ändamål som motsvarande resurser under anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet är avsedda för. Vidare skall 45,513 milj. kr. tillföras förstärkningsresursen under grundskoleanslaget. Till grundskoleanslaget återkommer utskottet i det följande.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84: 1243 yrkande 4.

Utskottet anser att, i den mån medlen under de nya anslagen fördelas efter elevantal, bör principerna för tidpunkt för denna beräkning överensstämma med vad som förordas i propositionen.

dels att utskottets hemställan under 24 och 25 bort ha följande lydelse:

24. att riksdagen

- a. beträffande avveckling av anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 5 och yrkande 12 i denna del och med avslag på proposition 1983/84: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.
- b. med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 6 till *Bidrag till handikappade med särskilda behov inom skolväsendet* för budgetåret 1984/85 anvisar ett anslag av 100 000 000 kr.,
- c. med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 7 till *Extra bidrag till studie- och yrkesorientering* för budgetåret 1984/85 anvisar ett anslag av 5 211 000 kr.,

25. att riksdagen beträffande tidpunkt för beräkning av elevantal i vissa fall med anledning av proposition 1983/84: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

19. Medelsberäkningen under Bidrag till driften av grundskolor m.m. (mom. 26)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 4, 5, 11, 16 och 18

Per Unckel, Birgitta Rydle, Göran Allmér och Birger Hagård (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar "Utskottet har" och slutar "12 890 000 000 kr." bort ha följande lydelse:

Utskottet föreslår att riksdagen i enlighet med ställningstagandena i reservationerna 4 (+28,9 milj. kr.), 5 (-26,7 milj. kr.), 11 (-85 milj. kr.), 16 (-31,7 milj. kr.) och 18 (+45,513 milj. kr.) under Bidrag till driften av grundskolor m.m. med bifall till motion 1983/84:2097 yrkandena 12 i denna del och 14 anvisar ett med 69 milj. kr. minskat anslag av 12 821 000 000 kr.

dels att utskottets hemställan under 26 bort ha följande lydelse:

26. att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2097 yrkandena 12 i denna del och 14, med anledning av proposition 1983/84: 100 och med avslag på motionerna 1983/84:993 yrkande 1 i denna del, 1983/84: 1243 yrkandena 9, 10 och 12, alla i denna del, och 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del till *Bidrag till driften av grundskolor m.m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 12 821 000 000 kr.,

20. Medelsberäkningen under Bidrag till driften av grundskolor m.m. (mom. 26)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 6, 9 och 12

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att en del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar "Utskottet har" och slutar "12 890 000 000 kr." bort ha följande lydelse:

Utskottet föreslår att riksdagen i enlighet med ställningstagandena i reservationerna 6 (-30 milj. kr.), 9 (+95,6 milj. kr.) och 12 (-20 milj. kr.) under Bidrag till driften av grundskolor m.m. med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkandena 9, 10 och 12, alla i denna del, anvisar ett förslagsanslag av 12 935 600 000 kr.

dels att utskottets hemställan under 26 bort ha följande lydelse:

26. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkandena 9, 10 och 12, alla i denna del, med anledning av proposition 1983/84: 100 samt med avslag på motionerna 1983/84: 993 yrkande 1 i denna del, 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 2097 yrkandena 12 i denna del och 14 till *Bidrag till driften av grundskolor m.m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 12 935 600 000 kr.,

21. Medelsberäkningen under Bidrag till driften av grundskolor m.m. (mom. 26)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 2, 10, 15 och 17

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 20 börjar "Utskottet kan" och slutar "i motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet tillstyrker yrkande 1 i motion 1983/84: 1754 i den del som avser att nettobesparingen om 194 milj. kr. inte skall göras. Med dessa resurser har skolan större möjligheter att bli en sammanhållen skola utan nivågrup-peringar och ämnessplittringar. Utskottet tillstyrker vidare att bidragen till fristående skolor minskas med 1 298 000 kr.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar "Utskottet har" och slutar "12 890 000 000 kr." bort ha följande lydelse:

Utskottet föreslår att riksdagen i enlighet med ställningstagandena i reservationerna 2 (+128 milj. kr.), 10 (+161 milj. kr.), 15 (+3,9 milj. kr.) och 17 (-10 milj. kr.) samt till vad utskottet nyss anfört om nettobespa-ringen om 194 milj. kr. och om en minskning av bidraget till fristående skolor med 1,298 milj. kr. att riksdagen under Bidrag till driften av grund-skolor m.m. med bifall till motion 1983/84: 993 yrkande 1 i denna del och med anledning av motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del anvisar ett förslagsanslag av 13 365 000 000 kr.

dels att riksdagens hemställan under 26 bort ha följande lydelse:

26. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 993 yrkande 1 i denna del, med anledning av proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 1754 yrkande 1 i denna del samt med avslag på motionerna 1983/84: 1243 yrkandena 9, 10 och 12, alla i denna del, och 1983/84: 2097 yrkande 12 i denna del och 14 till *Bidrag till driften av grundskolor m.m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsan-slag av 13 365 000 000 kr.,

22. Svenska (mom. 27)

Linnea Hörlén (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar "Utskottet ser" och på s. 22 slutar "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

De fria aktiviteterna skall samverka pedagogiskt med den timplane-bundna undervisningen och kunna fungera som fördjupningsinslag basera-de på resp. elevs intresseinriktning. De fria aktiviteterna har dock alltför ofta avvikit från de uppställda kraven. När nu dessa inte uppfyllts bör hela eller viss del av tiden för de fria aktiviteterna återföras till den timplane-

bundna verksamheten. I årets budgetproposition har också föredragande statsrådet uppmärksammat detta förhållande och gör ett särskilt påpekande (prop. 1983/84: 100, bil. 10, s. 11). Han föreslår dessutom att upp till två timmar av de fria aktiviteterna i högstadiet skall kunna användas för dataundervisningen.

Under det senaste året har det kommit oroande rapporter om att stora grupper av elever lämnar grundskolan med bristande kunskaper i baskunskaper och färdigheter och med ofullständiga grundskolebetyg. I den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) har den timplanebundna tiden för mellanstadiet minskat med två timmar till förmån för fria aktiviteter. För högstadiet avsätts fem timmar. Med hänsyn dels till de rapporterade bristerna, dels till att ett nytt ämne – datakunskap – skall introduceras anser utskottet att det är än mer angeläget att bereda större utrymme för t. ex. träning i svenska och ge skolan en reell möjlighet att ge eleverna gedigna kunskaper i detta ämne.

Regeringen bör därför ge SÖ i uppdrag att utarbeta timplane- och kostnadsförslag för en sådan timplaneförändring. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1259 yrkande 2 och med anledning av motionerna 1983/84: 992 och 1983/84: 2016 yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 27 bort ha följande lydelse:

27. att riksdagen beträffande ämnet svenska med bifall till motion 1983/84: 1259 yrkande 2 och med anledning av motionerna 1983/84: 992 och 1983/84: 2016 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

23. Svenska (mom. 27)

Per Unckel, Birgitta Rydle, Göran Allmér och Birger Hagård (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar "Utskottet ser" och på s. 22 slutar "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Såsom framhålls i motion 1983/84: 2016 är de förslag regeringen presenterar i budgetpropositionen i syfte att stärka svenskämnets ställning otillräckliga. Ett samlat åtgärds paket måste nu utarbetas för att ge svenskämnet det innehåll och den kvalitet som behövs för att det skall kunna bilda grund för annan undervisning och goda kommunikationsfärdigheter i tal och skrift.

Åtgärdsprogrammet bör i enlighet med förslagen i motion 1983/84: 2016 bygga på följande utgångspunkter:

Det är viktigt att eleverna redan i lågstadiet ges en god språklig grund att bygga vidare på. Särskild uppmärksamhet måste ägnas dem som inte

förmår tillgodogöra sig undervisningen i tillräcklig grad. Dessa elever skall ges den kompletterande undervisning som är nödvändig för att den fortsatta skolgången skall bli meningsfull.

Svenskämnet har – särskilt på högstadiet – alltmer kommit att betraktas som den restpost till vilken kan föras många av de nya moment och kunskapsområden som skolan ålagts att ansvara för och som inte naturligt kunnat inordnas under någon annan ämnesrubrik. Så har t. ex. grunden för all språkinläring – grammatiken – blivit ett av ca femtiotalet moment inom ämnet som skall behandlas under högstadietiden.

Det är nu oundgängligen nödvändigt att koncentrera stoffmängden inom svenskämnet. Antalet tillfällen då eleverna skall formulera sig i skrift behöver utökas. Särskilt de äldre eleverna bör även i andra ämnen än svenska regelbundet redovisa arbetsuppgifter skriftligt. Litteraturstudier måste hårdare prioriteras, eftersom sådan verksamhet kan bidra till att stärka elevernas språkkänsla och stilistiska förmåga. För att förbättra elevernas kunskaper om svensk historia och levnadsförhållanden i Sverige förr och nu samt i avsikt att hålla vårt kulturarv levande är det inte minst väsentligt att studera och uppleva svensk litteratur.

Utöver dessa åtgärder måste svenskämnet ges ett utökat timtal. Utskottet återkommer senare till denna fråga i anslutning till ett annat krav i motion 1983/84: 2016 angående en mera omfattande timplaneöversyn.

dels att utskottets hemställan under 27 bort ha följande lydelse:

27. att riksdagen beträffande ämnet svenska med bifall till motion 1983/84: 2016 yrkande 5 samt med anledning av motionerna 1983/84: 992 och 1983/84: 1259 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

24. Regler för tillvalskurser (mom. 28)

Per Unckel, Birgitta Rydle, Göran Allmér och Birger Hagård (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar "Utskottet anser" och på s. 23 slutar "yrkande 12" bort ha följande lydelse:

Såsom föredragande statsrådet uppmärksammat har föreskrifterna i läroplanen om den könsmässiga sammansättningen av tillvalskurser fått en olycklig tillämpning som lett till att kurser i vissa ämnen inte alls anordnas. För att råda bot på dessa missförhållanden bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2016 yrkande 12 och med avslag på motion 1983/84: 1259 yrkande 5 besluta att upphäva föreskrifterna i denna del av läroplanen. Det uttalande som görs i budgetpropositionen finner utskottet otillräckligt.

dels att utskottets hemställan under 28 bort ha följande lydelse:

28. att riksdagen beträffande regler för tillvalskurser med bifall till motion 1983/84: 2016 yrkande 12 och med avslag på motion 1983/84: 1259 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

25. Regler för tillvalskurser (mom. 28)

Linnea Hörlén (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar "Utskottet anser" och på s. 23 slutar "yrkande 12" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör inte de föreskrifter i Lgr 80 som främjar jämställdheten mellan könen ändras eller försvagas. De avsteg beträffande könssammansättningen inom tillvalskurser som föredragande statsrådet nu förordar bör inte tillåtas. Eftersom läroplanen har tillämpats under så kort tid som drygt ett och ett halvt läsår finns det ingen anledning att inta en annan inställning till jämställdhetsarbetet än den som kommit till uttryck i läroplanen. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1259 yrkande 5 och med avslag på motion 1983/84: 2016 yrkande 12 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 28 bort ha följande lydelse:

28. att riksdagen beträffande regler för tillvalskurser med bifall till motion 1983/84: 1259 yrkande 5 och med avslag på motion 1983/84: 2016 yrkande 12 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottets anfört.

Särskilda yttranden

1. Fristående skolor (mom. 15)

Björn Samuelson (vpk) anför:

Vänsterpartiet kommunisterna har i samband med andra regeringsförslag om fristående skolor förespråkat möjligheten att kommunalisera skolor som i dag står utanför det allmänna skolväsendet. För att skapa ekonomiskt utrymme för detta och även i väntan på resultaten av den pågående utvärderingen bör ytterligare beslut om statsbidrag till fristående skolor ske mycket restriktivt.

2. Sänkt skolpliktsålder (mom. 29)

Linnea Hörlén (fp) anför:

Folkpartiet har den principiella inställningen, att skolpliktsåldern bör sänkas. Vi vidhåller denna uppfattning men anser att beslut i den riktningen inte nu bör fattas i avvaktan på resultatet av förskola- skolakommitténs arbete.

